

3. Микитась В. Давньоукраїнські студенти і професори / Василь Микитась. — К.: Абрис, 1994. — 288 с.
4. Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія: 1576–1636 рр. / Ігор Зіновійович Мицько — К.: Наукова думка, 1990 р. — 190 с.
5. Сірополко С. Історія освіти в Україні / Степан Сірополко. — 2-ге вид. — Львів: Афіша, 2001. — 664 с.
6. Хижняк З. І. Історія Києво-Могилянської академії / З. І. Хижняк, В. К. Маньківський. — 2-ге вид. — К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. — 203 с.
7. Харлампович К. В. Острожская православная школа. Историко-критический очерк / К. В. Харлампович. — Киевская старина, 1897. — № 5. — С. 177–207.

Малікова Г. С.

Українське бароко: загальноєвропейські традиції та національна своєрідність

У статті досліджується загальноєвропейський зміст стилю бароко та його особливості в Україні.

Проблематику барокового стилю як цілої історичної епохи в Україні досліджували М. С. Грушевський [1], І. П. Крип'якевич [2], М. В. Попович [4], І. І. Огієнко [3], О. К. Федорук [5].

У XVII ст. стиль бароко поширився в більшості європейських країн. Причому одні художники наслідували італійські традиції, інші — сприйняли тільки ті особливості стилю, що найбільше відповідали смаку й художнім традиціям їхньої рідної країни. Стиль бароко був суперечливим і неоднозначним: у різних країнах він яскраво виражав Ідею дворянської культури часів розквіту абсолютизму і відбивав смаки бюргерства.

У порівнянні з ренесансом у бароко класичні форми ніби перетворюються, набувають іншого характеру й іншого композиційного бачення. Все більше набуває значення парадність, контрастність, мальовничість змінює ренесансну графічність, пластику, що стала основним засобом художньої виразності, створює неспокійну гру світлотіні, у планах і формах панують складні криволінійні обриси, статичність ренесансних композицій змінюється бурхливою динамікою форм, групуються колони й пілястри, фасади й інтер'єри будинків доповнюються скульптурами, в інтер'єрах будинків рясно

використовуються позолота, ліплення, різьблення, мальовничі плафони, які ілюзорно зображують небо з ангелами, що летять по ньому, тощо. Головне в ньому — вразити уяву людини незвичайністю, багатством, розкішшю і вплинути на її почуття [5, с. 134–138].

Характерною особливістю бароко є проникнення світського світогляду в усі сфери художньої діяльності. Монументальність форм, експресивність, введення алегорій та символів, пишна декоративність орнаментики, парадність та урочистість, що притаманні бароко, знайшли відтворення в мистецтві України цього періоду.

Злиття принципів бароко з національною народною традицією визначило своєрідність його українського варіанту. Специфічно національні риси бароко, які виявилися в усіх видах мистецтва — архітектурі, живописі та графіці, скульптурі, художньому металі та гаптуванні, сформувалися у містах Придніпров'я та Києві, який у XVII столітті стає центром художнього життя України. Розвиткові мистецтва сприяло піднесення філософської думки, науки, літератури, пов'язане з діяльністю Києво-Могилянської академії. Особливе місце в українському мистецтві доби бароко належало живописній школі та друкарні Києво-Печерської лаври [4, с. 263–264].

Дух епохи бароко в Україні стверджували великі національні зрушення, козацькі звияги, повстання проти поневолювачів, боротьба проти національного та релігійного утиску. Ця епоха виявила нову проблематику, вимагала нових ідей, сюжетів і образів, потребувала відповідних виражальних засобів [2, с. 356].

В архітектурі відрізняється від західноєвропейського бароко спокійнішими орнаментами та спрощеними формами. Принципами українського бароко були пишність і своєрідне розташування частин деталей споруд, декоративність орнаменту і гра світлотіні, які підкреслювали переваги величезними площами кам'яних церков. Українські архітектори цього періоду намагалися поєднати у кам'яному храмовому будівництві європейські віяння мистецтва бароко з великими традиціями Київської Русі [4, с. 270]. Особливістю архітектури XVIII ст. став розвиток світського будівництва. Споруджувалися магістрати, школи, колегії, військові канцелярії, друкарні, оборонні зміцнення, палаци старшини і т. п. Облаштовувалися і прикраша-

лися міста. Чудовою художньою обробкою, досконалістю форм, багатством внутрішнього оздоблення відрізнялися будинки козацької старшини, монастирські будівлі.

В українському живописі стиль бароко позначився насиченістю композицій, колористичною вишуканістю й декоративністю. Живопис і графіка зумовлені, з одного боку, постанням барокового храму, як його оздоба: ікони, живописні елементи іконостасу, фрескові розписи, портрети фундаторів церков і монастирів, картини на біблійні теми; з іншого — портретами цивільними (парсуна, надгробковий, графічний тощо). Розвиток графіки пов'язаний також із книгодрукуванням: титули книжок, геральдичні зображення, ілюстрації, заставки, тези в Київській академії тощо. Вироблену культуру мали церковні іконостаси; мистецтво живопису тут поєднувалося із сніцарським різьбленням, що давало напрочуд великий ефект через вишуканість і багатство форм. Відтак і образи на іконах не мали вже схематичної аскетичності, а творилися відповідно до вподобань барокової людини: поважні, в пишних убраннях на різьбленому золоченому тлі. Живопис храмів використовував елементи пейзажного і жанрового живопису, тут зображувалися будинки, звірі, птахи, музичні інструменти, одяг певної епохи та її обличчя. В козацькій парсуні — ці ж риси: митець не ідеалізує образу, іноді подає його модельовано, аж до шаржу, є портрети декоровані, а поруч — приємно — аскетичні [3, с. 151–155].

Було створено своєрідну киево-львівську школу барокової графіки XVII–XVIII ст. Крім ілюстрацій на біблійні теми, з'являється ілюстрація світська, зокрема історична. Графіка може бути проста до примітиву, а водночас тяжіє й до особливої ускладненості, наповненості декором та символами, існує пейзажна, батальна, морально-навчальна ришна. Моральна навчальність — характерна особливість усього барокового мистецтва [2, с. 471].

Письменники та поети в епоху бароко сприймали реальний світ як ілюзію та сон. Широко використовувалися в цю добу символи, метафори, театральні прийоми, графічні зображення (рядки віршів утворюють малюнок), насиченість риторичними фігурами, антитезами, паралелізмами, градаціями, оксюморонами. Існує бурлескно-

сатиричне відношення до дійсності. Для літератури бароко характерне прагнення до різноманіття, підсумовування знань про світ, всеохоплюваність, енциклопедизм, який іноді обертається хаотичністю та колекціонуванням сміховин, намаганням дослідити буття в його контрастах (дух та плоть, морок та світло, тимчасове та вічне) [5, с. 199].

Період, що був після ренесансу, названий бароко, довго сприймався як відхилення від канонізованих норм естетики попередньої епохи, мав на собі тавро чогось химерного, негармонійного.

Українське бароко розвивалось під впливом норм естетики, з одного боку — європейського бароко, з другого — народної. Разом з тим воно є ланкою в розвитку загальноєвропейської культури, становлячи одну з національних шкіл цього великого художнього стилю.

1. Грушевський М. С. Історія української літератури / Михайло Сергійович Грушевський. — Т. 6. — К.: АТ «Обереги», 1995. — 392 с.
2. Історія української культури [за загал. ред. І. П. Крип'якевича]. — 4-те вид., стереотип. — К.: Либідь, 2002. — 656 с.
3. Огієнко І. І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу: курс читаний в Укр. нар. ун-ті: з мал. і портр. укр. культ. діячів / Іван Іванович Огієнко. — К.: Абрис, 1991. — 272 с.
4. Попович М. В. Нарис історії культури України / Мирослав Володимирович Попович. — К.: АртЕк, 1998. — 728 с.
5. Федорук О. К. Українське бароко та європейський контекст / Олександр Касянович Федорук. — К.: Наукова думка, 1991. — 274 с.

Лисенко І. П.

Палац Долмабахче як символ вестернізації Османської імперії

Дослідження культури певного періоду демонструє політичне, економічне, соціальне становище держави. У цьому контексті Османську імперію XVIII–XIX століть можна охарактеризувати як державу, яка вступила на новий шлях розвитку задля відновлення своєї могутності. У традиціоналістичному, за своїм внутрішнім життям, османському суспільстві з'являються нові віяння. Необхідність реформ, через відставання у всіх своїх положеннях від капіталістичних